

Aktualijos

Valstybinės lietuvių kalbos būklė mokykloje – ką galima taisyti jau dabar?

Dabartinė lietuvių kalbos padėtis paradoksali. Viena vertus, kalba turi įstatymų suteiktą valstybinės kalbos statusą, kuriam tvirtinti, prižiūrėti įsteigtos atitinkamos institucijos. Kalbą tiria nemažas kvalifikuotų specialistų būrys, leidžiami žodynai, moksliniai ir populiarūs leidiniai. Kita vertus, šis statusas pamažu menkinamas. Mažinama lėšų lietuvių kalbos tyrimams ir kalbotyros leidiniams. Dabar siekiama jungti atskirus lituanistikos institutus į neaiškios mokslinių tyrimų struktūros darinį. Pradedama nuo antro galo, visai nemąstoma, kaip ir ar įmanoma jungti atskirų institutų tyrimo objektus, problematiką, t. y. gelminę mokslinių tyrimų struktūrą, bet žiūrima tik į paviršių – naujo darinio administravimą ir finansus. Toks formalus jungimas gali padaryti nepataisomos žalos lituanistikai, kaip padarė mokykloje sujungtas (vadinamasis integruotas) dalykų mokymas: tikrės integracijos nepasiekta, bet lietuvių kalbos mokymo sistema išardyta.

Kitas paradoksas – pastangos kovoti su smunkančiu raštingumu. Tuo tikslu organizuojami nacionalinio diktanto konkursai, jie aktyviai propaguojami, aptariami, džiaugiamasi jų rezultatais. Aišku, diktantas tikrų raštingumo įgūdžių negali parodyti (galėtų atskleisti tam tikrą smunkančio raštingumo tendencijas, kaip parodė Broniaus Dobrovolskio tyrimas, žr. „Gimtasis žodis“, 2014, nr. 11), vis dėlto sujudimas, žinia-sklaidos dėmesys vertintinas teigiamai: atkreipia visuomenės dėmesį į opią raštingumo problemą. Tačiau paradoksalu, kad aktyviau nesidomima, kodėl prastėja lietuviškai rašančių žmonių raštingumas, neieškoma priežasčių, jos nenagrinėjamos. Be abejo, šioje srityje ką nors nuveikti nėra lengva. Čia reikėtų nuodugniai žvelgti į šaknis, į mokyklą, į nesibaigiančias lietuvių kalbos mokymo turinio reformas. Praverstų atidžiau panagrinėti Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino dokumentus, pavyzdžiui, rašinio reikalavimus. Išanalizavus kelerių metų rašinio vertinimo kriterijus bei normatyvus atsiskleistų, kaip išmoningai buvo didinamas leistinių klaidų skaičius, kad rašinys būtų įvertintas patenkinamai, kitaip tariant, raštingumo reikalavimai vis mažinami. Bet tam reikėtų atskiro straipsnio, čia pakaks tik pasakyti, kad paskutiniai Lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino užduoties vertinimo kriterijai (www.egzaminai.lt/648) nurodo, jog abiturientas po vieną tašką gali gauti, jeigu padarys ne daugiau kaip 9 gramatikos ir leksikos klaidas, 15 rašybos klaidų, 14 skyrybos klaidų. Taigi padaręs 38 klaidas abiturientas galėtų gauti 3 taškus ir, surinkęs

pakankamai taškų pagal kitus kriterijus, egzaminą galėtų išlaikyti. Jeigu peržengtų nurodytas ribas, pavyzdžiui, padarytų 15 ar daugiau skyrybos klaidų, tai gautų skyrybos nulį, o jo rašinys būtų vertinamas pagal kitus kriterijus. Nenuostabu, kad abiturientai nesiskundžia raštingumo vertinimu. Taip pat jie nesiskundžia ir dėl raiškos reikalavimų – šie taip pat labai švelnūs: nulis gresia tik už 21 ar daugiau trūkumų. Tačiau jie skundžiasi, kad apskritai lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas yra sunkus, sudėtingas, nesuprantamas. Daugelis jo laukia su didžiausiu nerimu ir baime, nes žino, kad šis egzaminas kasmet kerta ne vieną geriausią abiturientą, nors kitam, pritinginčiam, neretai esti maloningas. Rašinio turinio reikalavimai išskelti į tokias aukštybes, tokie sudėtingi, kad neįmanoma jų pasiekti – egzamino rašinių temos formuluojamos kaip disertacijos, o vertinimo kriterijai painūs, nesuvokiami. Visa tai atbaido mokinius nuo mūsų kalbos ir literatūros. Nusileiskime pagaliau iš padebesių ant mūsų nuodėmingos žemės. Pamąstykime, ko galima reikalauti iš abituriento, kuris, galynėdamasis su egzamino stresu, sudėtingą tekstą turi parašyti per 4 valandas.

Vienas iš pačių iškiliausių XX a. pabaigos ir XXI a. pradžios pasaulio mąstytojų Umberto Ekas (Eco), apibūdindamas savo šalies egzaminą, pareiškė aiškią nuomonę: „Abiturėtos egzamino tema turi patvirtinti du dalykus. Pirma, kad abiturientas ar abiturientė moka rašyti priimtina italų kalba [...]. Antra – abiturientai turi mokėti parodyti gebantys dėstyti mintis, plėtoti temą [...]“ (Umberto Eco. Takios visuomenės kronikos, 2017, p. 309). Paprasta ir aišku. Gal vertėtų apie tai pamąstyti? Gal derėtų pažvelgti į mūsų direktyvinius dokumentus, į programas, skelbiamus tikslus, kur kalbama apie „aukštas materijas“, skambiai deklaruojamas patriotizmas, bet neįmanomais reikalavimais pasiekiamą priešingų rezultatų.

Daug metų abiturientai kamuojami absurdiško reikalavimo – tiek literatūrinį, tiek neliteratūrinį rašinį paremti vienu iš nurodytų autorių. Dabar palengvinta – galima remtis ne vienu iš pateiktų trijų, bet iš 36 privalomų autorių sąrašo. Jei nepasiremsi – absoliutus nulis, atestato negausi. Tókiu reikalavimu siekiama priversti perskaityti privalomą literatūrą. Reikia konstatuoti, kad tikslo nepasiekama: nors yra mokinių, kurie mielai skaito ir neverčiami, bet tie, kurie nemėgsta literatūros, vis tiek neskaito (internetu randa kūrinių santraukų, ištraukų ir citatų rinkinių, įvairių parengtukų, juos pasiskaito ir išlaiko), kiti nors ir perskaito, bet skaitytojais netampa. Šis reikalavimas itin pavojingas, nes riboja rašinių tematiką: egzamino rašinio temos turi būti susietos su literatūros klasika, t. y. tokios, kad jas būtų galima paremti privalomais autoriais, be to, prie kiekvienos reikia rekomenduoti du autorius. Dėl to egzamino temos sudėtingos, plačios, abstrakčios.

Šis reikalavimas, sutelkdamas dėmesį į sudėtingo mokėjimo remtis literatūra ugdymą, atveria kelią trimis blygėms: 1) nukreipia visą literatūros mokymą netinkama linkme – užuot atskleidus kūrinio estetiškes vertybes, skatinama mokyti, ką ir kaip iš jo būtų galima panaudoti per egzaminą; 2) neleidžia svarstyti aktualių gyvenimo temų (pavyzdžiui, *mūsų vertybės, mano vieta gyvenime, jaunimo emigracija, informacinės*

technologijos, įvairios priklausomybės, patyčios mokykloje, mūsų šventės ir pramogos, mūsų tarpusavio santykiai ir pan.); 3) naikina skirtumą tarp literatūrinio ir vadinamojo samprotavimo rašinio. Kadangi neaišku, kuo pastarasis skiriasi nuo literatūrinio, daugelis mokytojų net siūlo jo visai atsisakyti, palikti tik literatūrinį.

Didžiausią painiavą kelia egzamino rašinio samprata. Rašiniai nelogiškai skirstomi į samprotavimo ir literatūrinius, dėl to kyla kitų klaidų. Literatūriniai rašiniai laikomi neproblemiškais, nes tik samprotavimo rašinių objektas esanti problema, o literatūrinių rašinių objektas – literatūra. Tikslai irgi skirtingi: rašydamas samprotaujamąjį rašinį mokinys turi spręsti problemą, o literatūrinį – tik analizuoti literatūros kūrinį, atseit samprotauti nereikia. Taip menkinama lietuvių literatūra, nes rašant apie ją nereikia kelti problemų, negerbiamas logiškas mąstymas.

Akivaizdu, kad vadovaujantis tokia rašinio samprata negalima suformuluoti aiškių vertinimo kriterijų. Tiesa, dedama nemaža pastangų tobulinti egzamino rašinių vertinimo sistemą: kas keleri metai tikslinami kriterijai, kuriais siekiama aprėpti įvairiausių rašinio ypatumus, įtraukiama naujų terminų. Regime pastangas nuolat keisti kriterijų pateikimo formas, lenteles, bandymus vertinti taškais, procentais, konvertuoti į balus ir kt. Geranoriškai žvelgiant tose pastangose galima rasti racionalų grūdą – bandymus vertinti rašinio struktūrą, de ja, nepaisant elementarių logikos ir didaktikos reikalavimų. Derėtų pripažinti, kad siekimas vertinti rašinius naujoviškai, moderniai, moksliniais terminais yra pagirtinas, bet jo realizavimas nepasisėkęs, tik didina painiavą.

Vertinimo kriterijai ne kartą kritikuoti dėl neaiškumų, loginių klaidų, bet ir naujame projekte (2017–2020) jų neišvengta. Ypač pinklūs rašinio turinio vertinimo kriterijai. Jie teikiami dviejose lentelėse: atskirai literatūriniam ir vadinamajam samprotavimo rašiniui. Kiekvienoje lentelėje po keturis kriterijus (kriterijų grupes?), kurie išskirti ne vienu pagrindu, dėl to vienas su kitu kertasi (iš dalies sutampa), o kriterijų aiškinimuose teikiami visai kiti nauji kriterijai. Visus kriterijus sunku ir suskaičiuoti.

Antai pirmasis literatūrinio rašinio kriterijus „Temos supratimas“ nurodo, kad didžiausiu taškų skaičiumi vertinama, jeigu „Tema suprasta, analizuojama, apibendrinama, vertinama platesniame literatūriniame, (kultūriniame) kontekste, motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos aspektai, atskleidžiamos jų sąsajos.“ Juk tai ne tik temos supratimo, bet nuodugnus viso rašinio turinio vertinimas ir, svarbiausia, kitokiais kriterijais. Galima puikiai temą suprasti, bet nemokėti analizuoti, apibendrinti, išnagrinėti aspektų (?) ir dar atskleisti jų sąsajų. Beje, analizės reikalauja ir kitas kriterijus – „Kūrinių analizė, interpretavimas“. O kontekstas minimas ne tik čia, bet išskirtas kaip dar vienas, atskiras kriterijus – „Rėmimasis kontekstu“. Kažkodėl prie minėto „Temos supratimo“ kriterijaus yra priskirtas ir lemtingas vertinimas absoliučiu nuliu. Jį rasti nepigu: eilutėje prie nulio parašyta: „Žr. pastabą.“ Šią randame tik už lentelės ribų: „Pastaba. Nuliu visas rašinys vertinamas, jei neanalizuojama nė vieno iš privalomų autorių kūrinys (-iai).“ Argi rėmimasis privalomo autoriaus kūriniu, jo analizė reiškia temos supratimą? Kita vertus, stebina, kad toks svarbus vertinimo reikalavimas (iš tiesų tai žiauriai kertantis kriterijus) nurodytas išnašoje prie temos supratimo.

Akivaizdu, kad būtina permąstyti brandos egzamino koncepciją, atrinkti esminius dalykus nuo nesvarbių ir atsisių išpūstos retorikos sudaryti aiškesnę, be loginių klaidų brandos egzamino programą. Be abejo, tai sunki užduotis, reikalaujanti daug laiko, darbo ir kompetentingų specialistų. Palikime ją ateičiai. Bet kai kuriuos trūkumus galima pašalinti lengvai ir paprastai. Tad vertėtų pagalvoti, ką būtų galima padaryti nedelsiant.

* * *

Pirmiausia derėtų peržiūrėti rašinio reikalavimus ir vertinimo normas. Tai galima atlikti dviem etapais.

Pirmas etapas paprastas. Norint pašalinti didžiumą painiavos, reikėtų tik kelių nesudėtingų veiksmų.

- Būtina atsakyti naujoviškos brandos egzamino funkcijos – tikrinti, ar mokiniai perskaitę privalomą literatūrą, o šį tikrinimą perkelti į 12 klasės kalbėjimo įskaitą.
- Atsakyti rašinių skirstymo į samprotavimo bei literatūrinius ir grįžti prie tradicinės sampratos. Visi brandos egzaminų rašiniai yra samprotaujамieji (priklauso samprotavimo tipo tekstams). Jie skirstomi į literatūrinius ir neliteratūrinius (laisvuosius, publicistinius).

Skirstymo pagrindas yra objektas (dalykas): literatūrinio rašinio – literatūra, neliteratūrinio – kiti gyvenimo tikrovės reiškiniai. Atitinkami ir kiti elementai: literatūrinio rašinio problema (klausias) yra susijusi su konkrečiu objektu – literatūros kūriniumi, neliteratūrinio – su visais kitais tikrovės reiškiniiais: visuomenės gyvenimu, kultūra, mokykla ir kt. Taip pat ir abiejų rūšių rašinių tezė (pagrindinė mintis) rutuliojama sprendžiant jiems būdingas konkrečias problemas, t. y. atsakant į iškeltus klausimus. Be abejo, pagrindinė mintis lemia ir kitus elementus (argumentaciją, tikslus, raišką).

Tokia samprata leistų aiškiau suvokti abiejų rašinių specifiką, išvengti loginių klaidų, atsakyti minties, kad literatūriniai rašiniai yra neprobleminiai, nereikalaujantys samprotavimo ir pan. Svarbu, kad rastųsi galimybė per egzaminą pateikti tokių temų, kurios nereikalauja būtinai remtis klasikų kūriniais (bet ir nedraudžia). Tai leistų vietoj plačių, sudėtingų, abstrakčių temų parinkti konkretesnes, paprastesnes ne tik apie literatūrą, bet ir apie nūdienos mokyklos ir visuomenės gyvenimo aktualijas. O svarbiausia, tai paakintų per pamokas mokyti tokių samprotaujamųjų tekstų, kokių gali prireikti būsimame gyvenime, studijose, leistų svarstyti aktualias problemas, (pavyzdžiui, patyčios, emigracija, apmąstymai apie savo ateitį), rastųsi daugiau erdvės vertybinėms nuostatoms ugdyti.

- Būtina iš dalies pakeisti kalbėjimo įskaitos 12 klasėje tikslus: vietoj reikalavimo pasakyti viešą kalbą (per įskaitą nėra komunikacinės situacijos, tinkamos viešoms pralkaboms) vertėtų kalbėti apie literatūrą. Tinkamai organizuota įskaita leistų patikrinti mokinių apsiskaitymą geriau negu egzaminas. Mokinys turėtų gauti kalbėjimo temą įskaitos metu ir per kokį pusvalandį pasirengti. Gal dar galėtų atlikti testą? Be to, komisija gali klausinėti, ar mokinys perskaitė, suprato privalomus kūrinius. Jeigu

neperskaitė, neleisti laikyti brandos egzamino. Be abejo, tai leistų siekti ir kitų tikslų: patikrinti mokinio sakinės kalbos gebėjimus – sklandžiai išplėtoti temą, kalbėti tiksliai, taisyklingai, aiškiai. Ypač svarbu ir tai, kad tokia įskaita užkirstų kelią įsigalėjusiai prekybai kalbėjimo temų tekstais.

- Kadangi abiejų rūšių rašiniai yra samprotaujамieji, juos reikėtų vertinti pagal tuos pačius bendriausius kriterijus – vietoj dviejų lentelių turiniui vertinti pakaktų vienos.
- Siekiant tikslumo, stengtis vengti sinonimiškų terminų, išskyrus tuos atvejus, kai jie nuo seno įsišakniję vartosenoje (pavyzdžiui, *dalykas* – *objektas*, *klausimas* – *problema* ir pan.). Derėtų atsižvelgti į žodžio daugiareikšmiškumą, neapibrėžtumą, pavyzdžiui, žodis *tema* gali reikšti ir *rašinio pavadinimą* (*antraštę*), ir *objektą*, ir *problemą*, ir *pagrindinę mintį*, ir *užduotį*, ir kt.

Antras etapas sudėtingesnis, susijęs su rašinio struktūros samprata. Vienas iš NEC skelbiamų rašinio vertinimo kriterijų yra struktūra, tačiau nurodymai, kaip ją suprasti, neaiškūs, painiojami gilieji (gelminiai) ir paviršiniai jos sluoksniai. Tad derėtų išsiaiškinti, kas sudaro rašinio struktūrą – gelminę (giliają) ir paviršinę, – ir kaip ji susijusi su rašinio vertinimu. Būtina suvokti esminius dalykus.

- Pripažinti, kad teksto gelminės struktūros pagrindą, branduolį sudaro trys susiję elementai: dalykas (objektas), apie kurį rašoma; jame glūdintis klausimas (problema) ir atsakymas į klausimą (problemos sprendimas), t. y. pagrindinė mintis (tezė). Šie trys elementai minimi ir dabartinėje programoje, bet padrikai, neatskleidžiant jų santykių – struktūros esmės. Teikiamoje struktūros schemoje elementų priežasties ir pasekmės santykiai pažymėti rodyklėmis.

dalykas (objektas)



klausimas (problema)



pagrindinė mintis (tezė)

Būtina perprasti šiuos tris elementus ir jų sąsajas, sudarančius rašinio branduolį. Pradėdamas rašyti, mokinys jau turi būti suvokęs pagrindinę mintį, nes tik žinodamas, ką nori pasakyti, gali galvoti, kaip tą pagrindinę mintį plėtoti. Todėl turi atlikti du veiksmus – pagrindinę mintį išskaidyti į prasminius teiginius (mintis, idėjas? aspektus?), tada teiginius pagrįsti: aiškinti, argumentuoti. Tai dar du gelminės struktūros elementai. Taigi pagal juos išskirtini penki turinio vertinimo kriterijai: dalykas, klausimas, pagrindinė mintis, teiginiai, jų pagrindimas.

- Suvokti, kad per egzaminą skelbiama tema (užduotis, antraštė) taip pat turi struktūrą. Abiturientas turi gebėti ją analizuoti, kad žinotų, ko užduotis (tema) reikalauja. O rašinį vertinant būtina atsižvelgti, ar mokinys užduotį suprato. Tai svarbu, nes temos struktūra iš dalies nurodo teksto struktūrą.

Rašinio temos (antraštės) struktūra (sandara) gali būti trejopa: joje nurodytas 1. tik-
 V.K tai dalykas (*Gamta Maironio lyrikoje; Informacinės technologijos mūsų gyvenime*);

2. dalykas ir klausimas (*Kokius jausmus kelia Maironio gamtos vaizdai?; Kaip derėtų vertinti naudojimąsi informacinėmis technologijomis?*); 3. dalykas, klausimas ir pagrindinė mintis (*Maironio gamtos vaizdai skleidžia meilę tėvynei; Informacinės technologijos gali būti ne tik naudingos, bet ir žalingos*). Taigi tema (antraštė) mokiniui kelia skirtingas užduotis: pirmoji tema – suvokti dalyką, iškelti klausimą ir pagrindinę mintį; antroji – suvokti dalyką ir klausimą, iškelti pagrindinę mintį; trečioji – suvokti dalyką, klausimą ir pagrindinę mintį. Taip derėtų analizuoti temos struktūrą, nes tik gerai ją perpratęs ir įvykdęs jos reikalavimus, t. y. suvokęs būsimo teksto branduolį, mokinys gali plėtoti pagrindinę mintį (tezę), kitaip tariant, galvoti apie kitas dvi gelminės struktūros dalis: pagrindinę mintį išskaidyti į prasminius teiginius ir tų teiginių pagrindimą. O toliau visa tai išreikšti kalbos priemonėmis – pereiti į paviršinę struktūrą.

- Rašinys yra sudėtingo kūrybinio darbo rezultatas. Jo kokybinės savybės tenka vertinti tam tikrais kriterijais. Tačiau kokybę išreikšti kiekybiniais vienetais – skaičiais – labai sudėtinga. Derėtų pasitelkti intuiciją, nuovoką, kaip kriterijų galima apibūdinti žodžiais *gerai, patenkinamai, nepatenkinamai* arba *taip, ne visai, ne*. Taigi tam tikras subjektyvumas neišvengiamas. Tradiciškai skiriami trys rašinio dėmenys: 1) turinys, 2) raiška, 3) taisyklingumas. Turinys atitinka gelminę struktūrą, o raiška ir taisyklingumas – paviršinės struktūros sluoksniai.

Turinio vertinimo kriterijai: 1) objektas, 2) problema, 3) tezė, 4) teiginiai (mintys), 5) jų pagrindimas (aiškinimai, argumentai).

Raiškos kriterijai: 1) teiginių nuoseklumas (planingumas), 2) žodyno turtingumas, 3) gramatinių formų vartoseną, 4) įžanga, 5) pabaiga.

Kalbos taisyklingumo kriterijai: 1) leksika ir gramatika, 2) rašyba, 3) skyryba. Svarstyti teikiami du vertinimo šimtu balų variantai.

Rašinio vertinimo kriterijai ir vertinimas (100 balų)

I variantas

Turinys (30) balų

Eil. nr.	Kriterijai	Paaiškinimai, kaip vertinti turinį: kaip taikyti kriterijus, kokius klausimus kelti	Vertinimas	
			Žodžiai	Balai
1	Dalykas (objektas)	Ar suprstas dalykas, apie kurį reikia samprotauti, ar išvengta nukrypimų į pašalinius dalykus, reiškinius? Jeigu rašoma apie kitą dalyką („ne į temą“), visas rašinys vertinamas 0 balų.	Taip	3
			Ne visai	2–1
			Ne	0
2	Klausimas (problema)	Ar suprstas klausimas (problema), jei jis suformuluotas temoje (antraštėje)? Jei ne – ar mokinys rašinyje pats klausimą (problema) iškėlė, suformulavo, patikslino?	Taip	4–3
			Ne visai	2–1
			Ne	0

12	GIMTOJI KALBA		gegužė	2018
3	Pagrindinė mintis (tezė)	Ar suprasta pagrindinė mintis (tezė, idėja), jei ji suformuluota antraštėje? Jei ne – ar mokinys pats ją sugalvojo, išplėtojo, nors tiksliai ir nesuformulavo?	Taip Ne visai Ne	3 2–1 0
4	Teiginiai, mintys	Ar tinkamai parinkti teiginiai pagrindinei minčiai plėtoti, įrodyti? Ar jie aiškūs? Ar jų pakanka?	Taip Ne visai Ne	10–6 5–1 0
5	Teiginių pagrindimas	Ar teiginiai tinkamai grindžiami, aiškinami, argumentuojami? Ar remiamasi, kada reikia, šaltiniais, grožine literatūra, menu, publicistika, gyvenimo faktais, savo patirtimi?	Taip Ne visai Ne	10–6 5–1 0

Raiška (30 balų)

Eil. nr.	Kriterijai	Kriterijų taikymas (kokius kelti klausimus vertinant raišką?)	Vertinimas	
			Žodžiai	Balai
1	Nuoseklumas, planingumas	Ar pagrindinė rašinio mintis plėtojama planingai (dedukcija, indukcija)? Už kiekvieną logikos klaidą atimami 2–3 balai.	Taip	12–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0
2	Žodynas	Ar tikslingai vartojami žodžiai minčiai reikšti? Ar žodynas pakankamas? Už kiekvieną trūkumą atimami 2–3 balai.	Taip	6–4
			Ne visai	3–1
			Ne	0
3	Gramatinės formos	Ar tikslingai vartojamos įvairios kalbos dalys, jų morfologinės formos ir sintaksinės konstrukcijos, ar vengiama sakinių, pastraipų vienodumo?	Taip	6–4
			Ne visai	3–1
			Ne	0
4	Įžanga	Ar tinkamai pristatomas rašinio turinys, jo gairės? Ar formuluojami, jei reikia, klausimas (problema), pagrindinė mintis?	Taip	4–3
			Ne visai	2–1
			Ne	0
5	Pabaiga	Ar pabaiga atitinka turinį? Ar jis apibendrintas, padarytos išvados?	Taip	2
			Ne visai	1
			Ne	0

Kalbos taisyklingumas (40 balų)

Leksika ir gramatika (14 balų)		Rašyba (14 balų)		Skyryba (12 balų)	
Klaidos	Balai	Klaidos	Balai	Klaidos	Balai
0–1	14 (?)	0–1	14 (?)	0–2	12
2	9	2	9	3–4	10
3	5	3	5	5–6	8
4	1	4	1	7–8	5
5 (?)	0	5 (?)	0	10–11	4
				12 (?)	0

Prie lentelių reikėtų paaiškinimų, pavyzdžiui, atsižvelgti į klaidos dydį, už originalumą, kūrybingumą pridėti papildomų balų ir kt.

Nors kriterijai gana konkretūs, bet vertinimas 100 balų pagal 13 kriterijų gali atrodyti per daug sudėtingas. Galima ieškoti būdų, kaip turinio ir raiškos kriterijų skaičių sumažinti – kelis kriterijus sujungti į vieną. Teikiamas tokio jungimo pavyzdys.

II variantas

Turinys (30 balų)

Eil. nr.	Kriterijai	Paaiškinimai, kaip vertinti turinį: kaip taikyti kriterijus, kokius klausimus kelti	Vertinimas	
			Žodžiai	Balai
1	Temos (užduoties) supratimas	Ar suprstas dalykas, apie kurį reikia samprotauti, ar išvengta nukrypimų į pašalinius dalykus, reiškinius – rašoma apie kitą dalyką („ne į temą“)? Ar suprstas klausimas (problema), jei jis suformuluotas užduotyje? Jei ne – ar mokinys pats jį iškėlė? Ar suprasta, ar suformuluota pagrindinė mintis (tezė)?	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0
2	Teiginiai, mintys	Ar tinkamai parinkti teiginiai, mintys pagrindinei minčiai plėtoti, įrodyti? Ar jie aiškūs? Ar jų pakanka?	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0
3	Teiginių pagrindimas	Ar teiginiai tinkamai aiškinami, argumentuojami? Ar remiamasi, jei reikia, grožine literatūra, meno kūriniais, publicistika, gyvenimo faktais, savo patirtimi ir kt.?	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0

Raiška (30 balų)

Eil. nr.	Kriterijai	Paaiškinimai, kaip vertinti turinį: kaip taikyti kriterijus, kokius klausimus kelti	Vertinimas	
			Žodžiai	Balai
1	Nuoseklumas, planingumas	Ar rašinio pagrindinė mintis plėtojama planingai (dedukcija, indukcija)? Logikos klaidos: už kiekvieną atimami 2–3 balai.	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0
2	Stilius	Ar tinkamas, pakankamas žodynas, ar tikslingai vartojamos įvairios gramatinės formos, konstrukcijos, ar vengiama monotonijos? Už kiekvieną trūkumą atimamas 1 balas.	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0
3	Įžanga, pabaiga	Ar tinkamai pristatomas rašinio turinys, jo gairės; jei reikia, keliamas klausimas, supažindinama su kontekstu? Ar pabaiga atitinka turinį? Ar jis apibendrintas?	Taip	10–6
			Ne visai	5–1
			Ne	0

Kad būtų lengviau skaičiuoti balus, galima, kaip nurodyta NEC normatyvuose, vertinti 50 balų, paskui juos padauginti iš dviejų. Galima vertinti ir dar mažesniu balų skaičiumi, juos susumuoti ir atitinkamai padauginti. O gal sudaryti dar paprastesnę variantą: vertinti, kaip mokykloje įprasta, dešimčia balų, paskui padauginti dešimt kartų?

Čia teikiamas tik siūlymas, projektas. Juo siekiama suformuluoti tókius rašinio reikalavimus, kókius mokiniai gali įvykdyti, ir kriterijus, kurie būtų aiškesni ir nesikirstų (iš dalies nesutaptų) vienas su kitu. Jį sudarant derintasi prie dabartinio reikalavimo vertinti šimtu balų. Stengtasi projektą apibūdinti svarbiausiais terminais, vartojamais ir dabartiniuose direktyviniuose dokumentuose (*struktūra, objektas* ir kt.), juos sisteminti ir atmesti perteklinius terminus, apsunkinančius mokyklinio rašinio struktūros suvokimą, ne visada reikalingus kiekvienam rašiniui (*aspektai, kontekstai, rašymo situacija, idėjų perteikimas, idėjų ir pagrindimo santykis, akumuliacija* ir kt.).

Laukiama kritiškų pastabų, pataisymų, pasiūlymų. Tikimasi, kad projektas sukels naujų minčių, o gal paskatins parengti kitokį, paprastesnį, aiškesnį, geresnį projektą.

Zita Asta Alaunienė